

Kritikredaktør
Peter Christensen
Jourhavende
Anders Godthjælp Nielsen
Telefon 33 47 21 52
E-mail kritik@pol.dk

Kulturredaktør
Anita Bay Bundegaard

**DET
MENER
DE
ANDRE
OM
BØGER**

BILLEDBOG:
KLAUS WAGENBACH: FRANZ KAFKA. BILLEDER FRA HANS LIV
Wagenbachs billedbiografi giver et så mangfoldigt indblik i denne forfatters liv, at den simpelthen hører til i enhver seriøs bogregal. Måske er der endnu lidt længe til juleaften, men en mere perfekt gave for litteraturskere end denne grandiose billedbiografi udkommer næppe i dette år.
Moritz Schramm i Kristeligt Dagblad

Kafka, Kafka, Kafka

Nyoversat, opulent billedbog tegner et rørende, detaljeret og kronologisk portræt af evigt interessante Franz Kafka. Samtidig er et udsnit af hans gnistrende forsikringsprosa netop blevet genudgivet.

BØGER

Klaus Wagenbach: Franz Kafka. Billeder fra hans liv. Oversat af Judyta Preis og Jørgen Herman Monrad. Forlaget Vandkunsten, 252 sider, 399 kr.

Franz Kafka: Kafka og kontoret. Tekster af og om forsikringsmanden Franz Kafka. Udvalgt, introduceret og oversat af Villy Sørensen. Forlaget Vandkunsten, 56 sider, 99 kr.

Vi kan gøre det på to måder. Enten abonnere på det romantiske billede, hvor vi har digteren Kafka, der skriver om natten, og den stive forsikringsjurist, der træller på kontoret om dagen – Dr. Kafka og Mr. Kafka.

Eller vi kan antage, at der findes langt mere sømløse forbindelser mellem Kafkas skriftpraksis som jurist og hans virke som digter, end vi almindeligvis forestiller os.

Den sidste løsning er langt den mest frugtbare, og den har vi nu på dansk fået mulighed for atter at undersøge en smule; det sker i kraft af Vandkunstens genudgivelse af Villy Sørensens lille udvalg af forsikringsjuridiske tekster fra Kafkas hånd, de udkom oprindeligt i 1995 i en fin lille kongenialt gråbrun udgave fra Forsikringshøjskolens Forlag (hvilket Vandkunsten godt kunne have nævnt), men eftersom den udgave i mange år har været stort set uopdrivelig, er det da kun glimrende, at den nu foreligger for os.

Og blot endnu bedre, at Vandkunsten tillige har bekostet en virkelig nydeligt udstyret, rigt illustreret (som det hedder) og god oversættelse af den tyske Kafka-kænder Klaus Wagenbachs store, morsomme billedbog om Kafka.

Kafka har på en måde god brug for det! Der er altid en vis fare for dystre i omgænger af Kafka, men mange gange undervejs i billedbogen må man slå en lille latter op, eller blot smile stille – f.eks. ved billederne af Kafkas ungkarle-onkel Siegfried, der på sin motorcykel skubbes i gang af et hold unge kvinder; eller ved synet af strunke, stolte mænd opstillet i positur med hat og habit på stranden.

WAGENBACH går kronologisk til værks, sådan at vi for hvert afsnit får et kort rids

KAFKASK. Franz Kafka i Schweinburg o. 1905 (tv.), udsigten mod Kafka-familiens hus i Prag (øverst, huset er det venstre hjørnehus), Kafka på stranden, angiveligt i Marielyst (midten) og ved sanatorium i Tatra-bjergene o. 1920. Illustrationer fra Wagenbachs 'Franz Kafka'

over perioden og Kafkas liv i det tidsafsnit og derefter de mange billeder. Det er enkelt, men det fungerer fremragende.

Og det er en dybt rørende og detaljeret måde at møde Franz Kafkas liv på, se hans familiemedlemmer, hans breve, hans tegninger, hans kolleger, hans venner, de kurbade han frekventerede, de gader og stræder han gik rundt i.

Derved får vi ikke mindst i tilgift et omfangsrigt, sepia-tonet portræt af hele den centraleuropæiske, jødiske verden, der gik til grunde efter den ubegribelige katastrofe i Auschwitz.

Alle disse bybude, kontorister, digtere, husmødre og professorer, der måtte lade

livet, dem møder vi her i fineste, hverdagslige og sort-hvidt aftegnede form.

Hvis man ikke har læst Kafka før, eller er gået i sort i forsøget på at læse hans store romaner – så udgør Wagenbachs billedbog et ualmindeligt effektivt middel til at blive suget godt og grundigt ind i Kafkas univers.

I 'KAFKA OG KONTORET' har Villy Sørensen udvalgt ni korte tekster. Dels et par formelle ansøgninger (om ansættelse, om lønforhøjelse og om sygeorlov), dels en tale til en nyudnævnt direktør, dels analyser af forsikringsretslige forhold for arbejderne i datidens byggebranche, dels en-

delig til slut Arbejder-Ulykkes-Forsikrings-Anstalten for Böhmens egen nekrolog over Franz Kafka, da han to år efter bevilget tidlig pension omkom af tuberkulose.

Det er slående, at Kafka her er spændt ud mellem autoritet og omsorg, mellem myndighed og medfølelse. Som jurist var Kafka selv del af et ekstremt hierarkisk, autoritært og patriarkalsk system; men samtidig taler den mest iøjnefaldende medfølelse og omsorg for de berørte arbejdere ud af Kafkas sobre tekster om retslige forhold.

Det er også, som nævnt ovenfor, fristende og vigtigt at påpege det stilistiske

“

Hvis man ikke har læst Kafka før, så udgør Wagenbachs billedbog et ualmindeligt effektivt middel til at blive suget godt og grundigt ind i Kafkas univers

slægtskab mellem den analytiske og sproglige disciplin, juristen Kafka var præget af, med de måder, hvorpå digteren Kafkas sætninger er ordnet. Hvilket Sørensen udmærket gør opmærksom på i sit fine lille forord.

MED DISSE TO udgivelser, og med de kommende oversættelser (ved overordentligt kompetente Karsten Sand Iversen) af Kafkas dagbøger, må vi sige, at Vandkunsten på den mest fortjenstfulde måde har ydet en indsats for den stadige injektion af Kafka i dansk åndsliv.

MIKKEL BRUUN ZANGENBERG
mikkel.bruun.zangenberg@pol.dk

Ikke den rene kaviar fra Moskva

Moskva som filmisk doku-cirkus. Metropolis kommer godt ned i undergrunden, teatrets og virkelighedens.

PERFORMANCE

Cirkustelt (Havnegade 50), Metropolis, Moscow. Koncept: BERLIN. Til 20.8. ♥♥♥♥♥

Det er undergrunden, der afslører, hvad der befinder sig ovenover, lyder et kerneudsagn i forestillingen 'Moscow'. Nu er der måske ikke så meget undergrund over Metropolis-festivalen, i og med begrebet undergrund snart giver lige så lidt mening i det nivellerede kulturlandskab som at tale om avantgarde. Men den kommer godt ud i kunstens randområder og får skubbet til, hvordan teatret sædvanligvis tager sig ud. Her er

der alt fra vandreforestillinger, cykelteater og sanselabyrinter til det sidste nye: en forestilling uden aktører. Ta' den, Dansk Skuespillerforbund!

Inde i det røde cirkustelt i Nyhavn bliver man mødt af syv mobile skærme, hvor en dokumentarfilm om Moskva glider af sted, mens et kammerorkester spiller i baggrunden. Selve manege-installationen svarer til grundstemningen i den russiske metropol, ifølge den belgiske gruppe BERLIN, der med deres 'Holoscene'-projekt står for en række, radikalt forskellige byportrætter: »Moscow is a circus«.

Det er ikke romantisk ment, det kan man godt tage en indfødt cirkusdirektørs ord for. Han humper rundt i filmen med brækket ben, fordi han nægtede at betale bestikkelse for at have sit Moscow Cirkus kørende. Korruption hører til dagens (u)orden, på linje med fattigdom, forfald, grådighed og magtmisbrug. Mens hans artister står og hænger i baggrunden, flimrer billeder løs på de andre skærme: gamle magtpaladser, glitrende Las Vegas-

“

Det sidste nye: en forestilling uden aktører. Ta' den, Dansk Skuespillerforbund

haller, eksklusive shops og restauranter – hvor overklassen stiller deres sult med små, udsøgte doser kaviar. Sult gennemtrænger den russiske folkesjæl, efter mange års armød.

Som kunstneren, der i modsætning til filmens øvrige brogede udvalg af personligheder har iført sig klovnens næse, siger det, kan samfundet sammenlignes med en Babushka-dukke (der gemmer flere dukker indeni). Udadtill kan det fremstå som en demokratisk stormagt, men indeni er der dels en overrådig pengemagt dels lort og fattigdom. Der er ikke noget midt imellem. Og samfundet vender den tunge ende nedad, hvad filmens gråtonele elendighed også vidner om, dog med en humor og den nærmest grotesk civiliserede kammer-musiceren som velgørende modvægt til, at 'Moscow' blev det rene elendighedsdrama.

Kulden greb dog om sig, så man også frøs indeni. Flere publikummer i manegen ville ikke alene have skabt lidt varme, men også et tiltrængt mylder, ligesom der skulle have været mere bevægelse

DOKU-CIRKUS.

Kontrasten mellem råkold hverdagsrealisme og æstetisk kammerensemble er grotesk. PR-foto: Torben Huss

over skærmene, der spøjst kunne blive trukket rundt, som var det cirkusheste. Ikke desto mindre blev man undervejs stærkt grebet af fornemmelsen af at være sat ud midt i et uoverskueligt kaos, præcis som russerne i filmen oplevede det – hver mand måtte bare se at redde sin egen røv.

Som kloakarbejderen nede fra byens svampede undergrund gav udtryk for det, var det hermede, Moskvas sande karakter åbenbarede sig. Stanken var mærkbar.

MONNA DITHMER
monna.dithmer@pol.dk